

kovači in ključarji (šlosarji), ki s svojimi podmojstri in učenci k brizgljam pristopiti morajo; 2) tesarji in zidarji, kateri z gredali, grebljeni in pri podiranju opraviti imajo; 3) dimnikarji, klemparji in pokrivarji z opeko (cegljem), katerim so strehe izročene. — b) Vsaka teh imenovanih čveterih verst si izvoli svojiga vodnika in zastavničerja (ki zastavo ali bandero nosi), kateri pa tudi na trombi znamje dajati mora; oba pa morata od srenjskiga predstojnika ali župana poterjena biti. Vsaka versta mora pri ognju svojemu vodniku podložna biti; vunder se zna vodnik odstaviti, če čezpolovičnica sosesčanov to tirja. — Perva in druga versta ima še nekaj oseb izvoliti, ktere so s žaklji prevedene, de iz plemenčiga poslopja kakšno reč rešijo in na varen kraj odnesejo. Ti možje morajo pa celo zaupnost v soseski imeti.

6) Vsak sosesčan, kateri ima konje, je sledečim postavam podveržen, in le imenitni vzroki ga znajo ob ognju oprostiti: a) vsi posestniki konj srečkajo (lozajo) v soseskini hiši iz posode, v kateri so majhni listki poredama s številkami zaznamovani. Potegnjene številke se z imenam osebe v bukve zapišejo; kdor številko 1. izleče, mora pri prvi priložnosti svoje konje k brizglji pripreči; kdor potegne številko 2. vpreže k vozu, na katerim so potrebne reči za brizgljo. Če je več brizgelj v soseski, zadene vprega bližnjo številko in tako se verstijo do zadnje številke vsi. Če bi gospodar, kteriga versta zadene, svojih konj doma ne imel, zadene vprega sledečo številko; vunder mora preskočena številka pri prvi priložnosti namest druge v versto stopiti. Župan mora na to dobro paziti, de prepri ne vstanejo. b) Kader so brizglje z orodjem preskerbljene, pride zdaj versta na druge takrat proste številke, ktere, če je ogenj v domači srenji, v druge srenje jahati in pomoči klicati morajo. Nar prvo se odpravi tekavnik h kantonski gosposki, in med jahanjem skoz druge vasi ali srenje mora povsod ogenj in kraj napovedovati; drugi tekavniki iz srenje, ki gorí, jahajo v druge bližnje srenje, v kterih se zastran hribov ali gojzdov ogenj viditi ne more, in se ravnajo, kakor bo pozneje rečeno. Srenje, v kterih se ogenj druge srenje vidi, ne smejo tekavnika čakati, temuč precej, ko ogenj zagledajo, plat zvoná biti, in v tem redu, kakor bo pozneje povedano, na pomoč hiteti.

7) Kader je ogenj v domači srenji vstal, se morajo vsi sosesčani po svoji starosti v rede uverstiti in pri svoji zastavi (banderu) zbirati; perva versta mora pri štirnah ali vodotokih vodo zajemati in tretji in čerterti versti verče podajati, de od roke do roke do brizglje pridejo*), druga versta ima verče na pogoriše nositi, ali če je mogoče, v verste stopiti, ali pa vodó na bližnje hiše nositi, kakor je za potrebno spoznano. Vodnik vsake verste dobí od kantonskiga ali srenjskiga predstojnika svoje povelje, in po tem se morajo vse verste ravnati.

8) Kantonski predstojnik se mora pa precej, ko se mu ogenj napové, sam na pogoriše podati. V mestih mora lastna komisija za to postavljena biti, in njeni udje morajo pri ognju s rudečim trakam na klobuku zaznamovani biti. Če bi ta komisija ali srenjski predstojnik kaj napčniga veleval, ima dimnikarski mojster

pravico, se zoperstaviti in poveljstvo prevzeti; vunder se mora potem ta reč pri višji gosposki razjasniti.

9) Vlado brizgelj prevzame zvonár; kjer tega ni, starašina ali drugi mojster kovačev, tudi ključarski mojster; — vlak brizglje morajo njih podmojstri (kseli) ali takih rokodelcev prevzeti, ki imajo z ognjem opraviti; če je takih premalo, morajo vodniki perve in druge verste toliko oseb oddati, kolikor jih je potrebno. Zató morajo, kader brizglje v druge srenje na pomoč odrinejo, gor omenjene osebe precej pri znamnju ognja se na brizgljo in na orodni voz podati in hitro odriniti, de na pogorišu potrebnih rok manjkalo ne bo.

10) Kader tekavnik v kakšno srenjo prijaha, v kateri se ogenj iz druge srenje ne vidi, mora čuvaj in zvonikar precej navadno znamnje dati in tudi županu, ali če bi tega doma ne bilo, njegovimu namestniku ogenj in kraj napovedati. Precej pri prvim znamnju se ima perva versta starosti hitro s svojimi verči pri svoji zastavi zbrati; med tem se morajo tudi brizglje z orodjem odpraviti in kar je moč jahati in tudi perva versta gasivcov odriniti; če je ogenj čez pol ure delječ, morajo tisti gospodarji, ktere versta zadene, vozove napreči in gasivce na kraj pogoriša peljati, de brizglja brez potrebnih vodonosivcov ne ostane.

(Konec sledí.)

Kaj je vikši sodíja na Dunaji.

V poslednjih „Novicah“ smo povedali, de so cesar z ministerstvom vred sklenili, de vikši sodíja za vse dežele avstrijskiga cesarstva ima na Dunaji biti. Ker je treba, de dandanašnji vsak le količkaj omikan človek vse deržavne naprave saj nekoliko pozna, čomo povedati, kaj je vikši sodíja (oberste Gerichts- und Kassationshof).

Na pravičnih sodíjah je vse ležeče, one varjejo osebo in lastnino krivice in škode; one čujejo nad natanjčnim spolnovanjem postav.

Kar sodíje sodijo čez moje in tvoje, čez krivico in nedolžnost, čez življenje in smert, — tedaj se morajo sodniki zvesto ravnati po predpisanih postavah, in vsak človek, ki je tem oblastim v roke prišel, si mora tudi svest biti, de je sodnik po postavi ravnal in de se ni nikakor zmotil. Zatorej je v pravnih rečéh več stopinj, de se obsojeni zamore pri višji vradíi (gosposki) pritožiti zoper razsodbo nižji vradíje.

Na čelu vsih sodij stoji vikši deržavna sodíja na Dunaji. Zoper to ni nobene pritožbe več, razun v kaznovavnih sodbah, v kterih se zamore obsojeni še na cesarja obrniti, ki edini ima pravico milosti (gnade).

Ta nar vikši sodíja ima pa še imé kasacije (Kassationshof). Kasacija je ptuja latinska beseda; beseda „cassare“ pomeni po našim toliko kakor vničiti ali v nič djati, ker ima vikši sodíja v kaznovavnih rečéh razsoditi veljavnost nižjih sodnic, to je, njih razsodbe poterčiti ali pa jih zavreči ali vničiti.

Sodíje grejo tedaj od nar nižji do vikši po teh le stopnjicah, de nad kantonskimi sodnjištvi družiga in perviga reda stoji deželno sodnjištvo, nad temi višji deželno sodnjištvo, in nad vsimi temi vsih deželá skupej vikši deržavna sodíja na Dunaji.

(Mar. narod. nov.)

Nekaj od šol po kmetih.*)

Sploh se pravi, de kmet na Slovenskim, ki na hribov živí, se mora kmetijstva in živinoreje deržati in svojih otrok že od mladih nog pri živini na paši poslu-

*) Kar smo z lastnimi očmi večkrat pri ognju na Nemškim zapazili, je, de so brizglje sésalke nar bolj koristne, ker se njih mehi le v bližnjo štirno ali vodnjak napeljejo; kolikor vode se tedaj iz njih vun izvleče, toliko spet brizglja skoz mehe v-se vleče, de ji nikoli vode ne zmanjka, razun če bi štirna že prazna bila. Po 50 sežnjev delječ se lahko mehi do vode peljejo in ni družiga potreba kakor de nekte osebe te mehe na koléh v rokah kviško deržé. Njih cena ni ravno silno visoka in večí srenje si jo lahko napravijo.

žiti, kér bolj odrašenih pri poljedelu in drugih opravilih v gojzdu in doma potrebuje.

Pa ko bi to pravi uzrok bil, kakor se terdi, bi morala tudi v drugih še bolj goratih deželah, namreč na Českim, Solnograškim in Tiroljskim ravno taka biti, in vender vidimo, de v teh deželah skoraj vsi otroci v šolo hodijo. Gorata lega slavenskih sél je tedaj le zgovor, se iztroškov za učitelja in za šolo ogniti. Če šolski poduk tako malo cenijo, de se gospodarjem 2 ali 3 goldinarje na léto za-nj izdati preveč in pretežko zdi, je tega posebno dosedanje zatiranje krivo bilo, ki, dušo še bolj ko teló v sužnosti deržaje, ni revnimu kmetu prave blaženosti svojih otrok spoznati dalo. Vse poti do tega spoznanja so mu bile zaperte, in ni se mogel ne pri pametnih ljudéh, ne iz bukev podučiti. Unih ni razumel, in te — pa sej ni družiga bilo, ko kakšna pratika ali kakšne šolske bukvice — so mu bile, ker ni brati znal, zastonj. Je li čudo tedaj, če Slovenc v goratih krajih, kjer šol še ni, vedno trobi: „de se mladi ljudjé, ki v šolo hodijo, dela odvadijo; de jih dosti vas zapustí, de bi se v bližnji poglavni šoli za latinske šole pripravili, de doma zemljiša neobdelane ostanajo i. t. d.; de če ravno otroci tako ne zaidejo in se po šolskih létih kmetovanja poprimejo, vse spet pozabijo, kar se jim je v šoli v glavo vteplot; de če se otroci zveržejo, je šolski poduk kmetovanju škodljiv, če se pa ne, je brez koristi; de je tedaj koristniši, mladost v nevednosti pustiti, de kmetijstva potrebne delavce neprenehama doma imajo“.

Prazna bi bila, upati, de se ta neumna misel že zdaj zatreti da, če se terja, de naj soseske za šolo in za učitelja same skerbé.

Kar dalje razširjenje šolskiga poduka overa, je tako imenovano všolenje. Postave, ki so v začetku všolenje ukazovale, so imele posebno ta namén, de naj se zlo majhne vasí in posamesne hiše dobrotljiviga poduka v kaki veči sošeski vdeležijo, ker niso dovolj premožne, de bi lastno šolo imele.

Očitna napčnost pa je, če se večim srenjam dopusti, svoje otroke v kako bližnjo šolo pošilati — napčnost, iz ktere samo od sebe pride, de v bližnji šoli ni za vse otroke všoleniga kraja prostora zadosti, de jih tedaj zavolj tega veliko v šolo hoditi ne more.

Če tedaj prevdarimo, kaj brani, de se naše slavenske šole prav ne ponašajo in ne množé, in če vprašamo kaj je storiti, de se ohrani, kar obstoji — in napravi česar je še treba, se nam ti odgovori ponudijo:

1) Častitljiva duhovšina in deželski uradi morajo bolj skerbeti ko doslej, de v srenjah, ki šole imajo, gorečnost za-nje ne omerzne. To deseči, so slovesne poskušnje (feierliche Prüfungen), lepe, koristne darila (tudi kako oblačilo), ki bi se imele učencam, ki se nar bolj ponesejo, in posebno hitro namestenje učitelja, kjer ga manjka, — gotovi pripomočki. Tode žalibog, sploh se zanemarijo, in velikokrat se primeri, de zastran bolezní ali pomanjkanja učitelja šola cele mesce preneha, de se otroci zastran tega šole odvadijo, starši pa z mislijo sprijaznijo — de se tudi brez šole živí, i. t. d.

2) V srenjah, kjer šol še ni, bo zanaprej poduk in opominjevanje duhovšine in kantonskih poglavarstev več izdal ko doslej. Ne sme se pozabiti, de dosedanje zatiranje srenj je dvojni nasledek imelo, prvič de ljudje niso skoraj nikjer nič svobodno skleniti mogli, in drugič de se je kmet radovoljno vsake priložnosti poprijel, prizadevanje vlade že v prvim začetku overati, ali ko je vender kaj vpeljala, dobro seme že v kali zatreti. Odslej pa bodo prosti srenjčani, ki si bodo poglavarje svobodno sami volili, kmalo spoznali, de srenjske reči in njih oskerbništvo niso več pod oblastjo gospodovavnih uradnikov, de sklepi odbornikov so res volja srenje, de tedaj, ako šolo napraviti sklenejo, res srenja

hoče, de naj se napravi. Nekoliko časa bo res še preteklo, prej ko si bo ljudstvo te samostojnosti prav svesto; kmalo pa se bo vender spoznalo, de je srenjskim odbornikom h koristni oskerbitvi srenjskih zadev nekolikšne omíke treba, de jih saj vsak pisarček za nos ne vodi. To bo ljudí pa tudi kmalo prepričalo, de je šole treba.

3) Všolenje bi se moralo, dokler bodo deželske in duhovne urade v ti reči kaj govoriti imele, le na tiste majhne soseske omejiti, ki res nikakor v stanu niso, s svojim premoženjem lastne šole napraviti in zderževati.

Upati je, de bo vlada posebne pripomočke za plačo učiteljev dovolila. Ti pripomočki pa vender ne bodo tako obilni, de bi se vsakimu učitelju dostojna plača odmerila. Prav pametno bi utegnulo tedaj biti, ko bi se v vsakim kantonu — se vé de z dovoljenjem deželskiga zbora — iz naložkov na nepremenljive (directe) davke denarnica napravila, iz ktere bi se, kar bi pri pripomočkih iz deržavlanske denarnice manjkalo, namestovalo. Šol je deželi treba, in ne le posamesnim krajem. Naložek na davke se da tedaj opravičiti, in ko bi občen bil, bi bilo kakor de bi se iz deržavlanske denarnice plačevalo. Srenjam pa, ki šole iz lastniga premoženja imajo, bi se znala polovica takiga naložka ali poviška davkov poverniti. Tudi bi ne bil ta povišek tako velik, de bi se preveč občutil.

Ne sme se pa čakati, dokler de vlada pripomočke iz deržavlanske denarnice zagotovi; marskako léto bi utegnulo še preteči prej ko jih bo deržavlanska denarnica dovoliti zamogla. Marveč bi se morale šole v pristojnih krajih precej napraviti, in pri prvim deželskim zboru dovoljenje za povišanje davkov ali za opomnjen naložek iskati in zadobiti. Ko pozneje pripomočki iz deržavlanske denarnice pridejo, se bodo šole kolikor bo treba toliko ložej pomnožile.

Popotovanje skozi podzemeljske jame in votline v Planini in na Krasu.

De Kras zlo na votlim stoji, je že davnej znano; de pa te podzemeljske jame in votline, zdej manjši zdej večí, med seboj v zavezi stojé, ni prazna misel le nekterih domišljevalcev, ampak taci mož, ki so v natoroznanstvu znajdeni in so že poskuševali, nektere teh podzemeljskih jam preiskovati. Rajnki g. Lindner, g. Jakob Svetina v Terstu, gosp. Anton Urbas, kaplan v Sostru, g. Jožef Obreza i. t. d. so možje, ki so tu in tam podzemeljske jame Krasa preiskovali in nam mnogo važniga v tem naznanje dali, posebno naš mnogospoštovani natoroslovec g. Urbas.

Pred 2 letama je začel g. Dr. Voigt, takrat profesor anatomije v Ljubljani, te podzemeljske čuda preišljevati, in je bil na misel prišel: ali bi se ne dala železnica iz Ljubljane v Terst in Reko pod zemljo skozi te votljíne peljati, če bi se pot po podzemeljskih vodotokih poiskala, in — čeravno z velikimi stroški — za železno cesto pripravna naredila. Ljubljanska, Unca in Pivka so gotovo le ena in ravno tista reka, ki se pa dvakrat pod zemljo skrije, in enkrat pod imenam Pivke, drugikrat pod imenam Unca, in tretjič pod imenam Ljubljanske na dan pride. Gotovo sta tudi Cerkníško jezero in Ljubljansko močirje s temi podzemeljskimi vodami v kakošni dotiki, ki zaslužijo natanjko preiskovane biti. De Reka blizo memo Tersta pod zemljo teče, je dokazal rajnki Lindner, ki je v létu 1840 Trebiško jamo najdel in v nji Reko. Take jame se pa najdejo tudi poleg Opčine, Proseka, Gabrovice in sv. Križa. Gosp. Dr. Voigt je dal létas na Dunaji bukvice*)

*) Vorschlag zu einer Eisenbahn, welche Triest und Fiume